



# אשכול

## העלון השבועי של תלמידי ישיבת "כרם ביבנה".

"לזכר עולם יהיה צדיק" לע"נ מנחם הנשיב הרב חיים יעקב גולדנברג זצ"ל בן הרה"ח ישראל אלעזר זצ"ל (תהלים קי"ב).

נלב"ע בז' באדר א' התשנ"ה תנצבה

### אשרי מי שעמלו בתורה



### פרשת "ויחי"

הרב שרון יוסט שליט"א

י"א בטבת

ה'תשע"א

גיליון מס' 160

(שנה המישית)

זמני השבת

ת"א י"ב

15:57 16:18

הולקת נרות

17:18 17:20

צאת השבת

פרשת הנשיאים שקראנו אך לפני שבוע, ראשון המקריבים הלא הוא יהודה: "ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו נחשון בן עמינדב למטה יהודה" (במדבר ז', י"ב), וכן ראוי למי שעתידה מלוכה לצאת ממנו, כדכתיב "לא יסור שבט מיהודה" (בראשית מ"ט, י') – כי מלכות ישראל המושל עליהם ממנו יהיה (רמב"ן). היינו מצפים שיוסף יהיה השני, אך לא, יששכר הוא הבא אחריו: "ביום השני הקריב נתנאל בן צוער נשיא יששכר" (במדבר ז', י"ח). גם במסעות זכה יששכר להיות משנה למלך: "ויסע דגל מחנה יהודה בראשונה וכו'", ומיד אחריו: "ועל צבאו מטה בני יששכר נתנאל בן צוער" (שם י', י"ד-ט"ו). על מה ולמה זכה יששכר לכבוד הזה? רש"י מבאר ע"פ מדרש רז"ל: "ויט שכמו לסבול" – עול תורה, "ויהי למס עובד" – לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עיבורין, שנאמר ומבני יששכר יודעי בינה לעיתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתיים. מאתיים ראשי סנהדראות העמיד, וכל אחיהם על פיהם. וכן הוא בכמדבר רבה (פרק י"ג), ויהי למס עובד – שכל מי שהיה טועה בהלכה היו שואלים אותה לשבט יששכר, והם מבארים אותה להם. נמצאנו למדים שבשני דברים גדולים נתברכו בני יששכר: א. המוכנות לקבל עליהם עול תורה. ב. היכולת להורות הוראות בתורה.

**"פי ער ד' נשמת אדם"**  
(משל"פ פ"א)

לעילוי נשמת  
כבי ר' שלמה פריינמאן ז"ל  
ב"ר עמרם ז"ל

נלב"ע בי"א בכסלו ה'תשע"א

ת.נ.צ.ב.ה.  
הונצח ע"י עדיאל ולדומירסקי (ה')

מהיכן היו לו ליששכר המעלות החשובות הללו? בפשטות ניתן לומר, שאת הרצון והכח לעמול בתורה ירש יששכר מיעקב אביו, שהרי כך למדנו בפרשת ויצא: "ויפגע במקום וילך שם כי בא השמש וכו', וישכב במקום ההוא", אומר רש"י ע"פ חז"ל: "לשון מיעוט, באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים שמש בבית עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה" (ואולי נרמו הדבר אף בהמשך הפרשה שאמר יעקב ללבן: "ותדר שתי מעיני" [ל"א, מ'] שלא פסק ממנהגו להגות בתורה בלילה אף בהיותו בבית לבן). המעלה השניה של בני יששכר, שהגיעו לדרגת מורי הוראה, היא תולדה ישירה של הנשיאה בעול התורה, ושל הקדשת רוב ככל זמנם וכחם להגות בחכמת האלוקים. אולי רמז יש בדבר, בעניין דבקותם בתורה, והוא הזמן שבו ירדה נשמתו של יששכר לעולם. "וילך ראובן בימי קציר חיטים וכו'" (בראשית ל', י"ד), אומר התרגום: "ואזל ראובן ביומי סיון", ומיד אח"כ: "ותהר ותלד ליעקב בן חמישי", ואף אנו נוסיף ונאמר, בשישי בחודש היה.

ואכן לאה אומרת: "נתן אלוקים שכרי אשר נתתי שפחתי לאישי", ומגלה לנו התרגום: "ואמרת לאה יהב ה' אגרי דיהבת אחתי לבעלי והיכרין עתידין בנוי לקבלא אגר טב על דאינון עסיקין באורייתא וכו'". לאה אמנו אינה מחפשת למלא רצונותיה האישיים או להרבות כבוד עצמה, אלא "שהייתה מתאוה ומחזרת להרבות שבטים" (רש"י שם), כל רצונה להרבות כבוד ה' בעולם. גם מאמו היה לו ליששכר מה ללמוד. לחשוב על הכלל ולא רק על הפרט, להתאמץ לטובת הציבור לטובת כלל ישראל. איתא בכמדבר רבה (א', ט'): "ליששכר נתנאל בן צוער, ולמה נקרא שמו נתנאל, לפי שנתנו שבט יששכר ליבם על התורה שנתנה האל לישראל ע"י משה וכו', בן צוער שקיבל עליהם צער וטורח כל ישראל, שהיו שואלים להם וכו'". כך גם לומדי התורה שבכל דור, אין עניינם להתגדל בפני ההמון ואין רצונם שיקראום "רבי", אלא כל מטרתם היא להרבות תורה בישראל, להרבות אורה וטוב, ולקרב לבבם של ישראל לאביהם שבשמים.

ידע כל בחור, שעצם הימצאו בישיבה איננו במקרה, אלא משמים כוננו מצעדי גבר והולכייהו למקום תורה, לאמר "לך בכחך זה" – יש לך את הכוחות לעמול בתורה, להידבק בה, לחשוך בה ולאהוב אותה, ולזכות להיות ממזכי הרבים, כדכתיב בדניאל "והשמכילים יזהירו כזהר הרקיע, ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד" (דניאל י"ב, ג'). וכמו לאה אמנו שעשתה מעשה ואף התפללה אל ה' בכל ליבה – ונענתה, שנאמר "וישמע אלוקים אל לאה", ומפרש ספורנו (בראשית ל' ט"ז) "כי ראוי לצדק שינעשה השתדלות הטבעי האפשר אצלו להשיג חפצו ועם זה יתפלל שישגי התכלית", כך יכול כל אחד מאתנו להתאמץ בלימוד ולהתפלל אל ה' שיצליח דרכו בתורה. "העיקר להתרגל בזכירת האמונה שהכל בידי שמים. גם הצלחת הלימוד ועליה ביראה, וחביבין ישראל שאין צריכין שליח, וכל בר נש בכחו למצוא טוב ע"י תפילה וה' מתאוה כביכול לתפילתן של צדיקים, התפילה היא מטה עוז ביד כל אדם, וכל שישים האדם מבטחו בו יתברך כן יעלה וכן יצליח" (אגרות חזו"ח א"א סי' ב').

### עריכה: מוטי פקטיב

הקולן וצ"ח א"ר ע"י ישיבת "כרם ביבנה" גאזוב, הקורא והאורג נגן אהרון אגרוג: Eshckolot@Gmail.Com

הקולן ומו"ס א"ר באגרי הישיבה באינטרנט: www.KBY.org

בא אשמוע על קצושה פאיון  
עיצוב גרפי: מראל און וארזכי שחם



# עיוני הלכה בין הלכה למנהג

דניאל סגרון (ו')



וראיה לסברתו, הביא אאמור"ר שליט"א, ממש"כ **המג"א** (רס"ג סקל"ג) על פסק מרן הנ"ל: "ולא דמי להעושים ב' ימים יה"כ שאסורים לאכול בלילה מה שבישל אחר ביום - דהתם לפי דעתם שמסתפקין שמא היום יה"כ א"כ המלאכה הזאת נעשית באיסור, דאסור לכל ישראל לעשות מלאכה אבל הכא הוא יודע שכבר עבר שבת רק שהוא לא הבדיל".

הרי לנו, דכאשר לדעת האחד אין השני עושה איסור יכול לומר לחבירו לעשות. והכי נמי במנהג - כיון שהנהגה כמנהג מסוים לא סובר שהשני עובר איסור מותר לו לומר לחבירו.

עכ"פ מכלל דבריו מבואר, דמנהג שנהגו בו עדה מסוימת אין תוקפו **כבירור** הלכתי שכן היא ההלכה שניתנה למשה מסיני אלא הוא **הנהגה** - המשכת המצב הקיים שנהגו בו מדורי דורות, בבחינת 'אל תטוש תורת אמוך'. או כלשון הילקוט שמעוני (רמז תשי"ט) 'הנח להם לישראל'.

ונראה לענ"ד להביא ראיה, כיהודה ועוד לקרא, ליסוד זה מדברי תרומת הדשן.

דהנה, נודעה דעת התרומת הדשן (סימן ל"ד) דבמקום מנהג לא אמרינן סב"ל. ולכאורה צ"ב, הרי סב"ל אמרינן אף נגד רוב הפוסקים כמו שהוכיח השדי חמד (מערכת ברכות סימן א' אות י"ח)<sup>4</sup>, ומה עדיף מנהג מרוב?<sup>5</sup>

והנה, ביבמות (ל"א ע"ב) נחלקו האם תרי כנגד תרי במקום חזקה, הספק הוא מה"ת או מדרבנן. וביאר הגאון **רעק"א** ז"ל דמ"ד ספיקא דאו"ס"ל דלא שייך להעמיד על חזקה במקום תרי ותרי, דגם אם החזקה היא כב' עדים מ"מ הא קיי"ל תרי כמאה ונמצאו ד' כנגד ב', ולפיכך הספק הוא מה"ת ולא שייך חזקה. ובדעת הסוברים ספיקא דרבנן ביאר רעק"א, דס"ל דחזקה איננה **בירור** אלא **הנהגה** - כל מקום שיש ספק כדת מה לעשות הורתה לנו התורה לנהוג עפ"י החזקה, ולפיכך לא שייך לרדן כאן מצד תרי כמאה ושפיר מוקמינן אחזקה.

וא"כ אף אנן נימא הכי בדעת תרומת הדשן - כשיש מח' בהלכה או דנים על בירור הדין, ובבירור זה לא מהני רוב כיון דקיי"ל סב"ל, ולפי השדי חמד נתחדש פה בעצם דרוב הוי כמיעוט לענין זה (כעין תרי כמאה), ולכן לא מהני סב"ל במקום הרוב.

אך מנהג פועל במישור אחר לגמרי. מנהג הוא הנהגה. המשכת המצב הקיים (כעין חזקה). כשלא יודעים מה לעשות, יוצאים לרחוב ובודקים מה עם ישראל עושה. "כל הלכה שהיא רופפת בידך ואין אתה יודע מה טיבה פוק חזי מאי צבורא נהיג ונהוג כן". (ירושלמי פאה פ"ז ה"ה, הובא בחי' הרשב"א שבת מ"א ע"א).

לכן במקום מנהג לא אמרינן סב"ל, כי כשיש ספק האם לברך או נוהגים עפ"י המנהג.

א"כ יוצא דדעת התרומת הדשן היא שמנהג הינו הנהגה ולא בירור<sup>6</sup>, וכיון שהוא הנהגה שפיר י"ל שהנהגה כמנהג מסוים אין זה אומר שלדעתו חבירו עושה איסור, אלא שהוא עצמו המחויב למסורת אבותיו נוהג כך ואין פה בירור הלכתי. וכנ"ל.

**הערה:** לפני חודש כתבתי מאמר על כתיבה בשבת. וכתבתי לרדן, האם על כתיבת אות אחת יש שם מלאכת כותב. והעיריני בצדק, הבה"ח ר' שי לאו שליט"א עורך אשכולות לשעבר, דהיה צריך לציין את הנפק"מ הפשוטה של חצי שיעור - דאם על אות אחת אין שם מלאכת כותב לא שייך לאוסרה מה"ת, אך אם היא כותב מסתמא אסור מה"ת.

<sup>4</sup> וכך העלה מרן פאה"ד ביביע אומר ח"ג חאו"ח סימן ט"ז אות ו', דאמרינן סב"ל אף נגד רוב הפוסקים.

<sup>5</sup> ואף דלא סמכינן אמנהגא אלא כשנתייחד עפ"י גדולי הדור והכמוי כמו שהוכיח מרן פאה"ד ביביע"א ח"ב חאו"ח סימן כ"ג אות ט"ו, מ"מ לא עדיף מרוב, דהא גם אם מייסדי המנהג היו רוב הפוסקים בנושא זה, אין זה מועיל כי חיישנן למיעוט במקום סב"ל כדלעיל.

<sup>6</sup> אמנם יש לדחות, דלעולם מנהג תרתי אית ביה - **בירור הנהגה**. מצד ההנהגה ל"א סב"ל, אך יש גם בירור ולכן אין ראיה מדברי תה"ד שיוכל לומר לחבירו הנהגה אחרת לעשות עברו מלאכה.

הגמרא במסכת שבת (קנ"א ע"א) אומרת: "אמר רב יהודה אמר שמואל - מותר לאדם לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך, ואני אשמור לך פירות שבתחומי".

וביאר **הרשב"א**: "כלומר אע"פ שאינו יכול לילך שם, דכיון שהוא מותר לישראל חבירו לשמרן אין באמירתו כלום".

והוסיף הרשב"א בזה"ל: "וכתבו בתוספות - דמהא שמעינן דישאל שקיבל עליו שבת קודם שחשיכה, מותר לומר לישראל חבירו לעשות לו מלאכה פלונית הואיל והיא נעשית בהיתר לעושה אותה".

ותמה עליו **הר"ן** (ס"ד ע"ב בדה"ר ד"ה ומדאמרינן): "ולי אין הנדון דומה לראיה, דשאני הכא דאם יש שם בורגנין הוא עצמו שומר".

**והב"י** (סס"ו רס"ג) תמה על תמיהתו: "ואיני מבין דבריו - דהכא נמי איכא למימר אם לא היה מקבל שבת הוא עצמו היה מותר לעשות לו מלאכה". ועל שולחנו הטהור (רס"ג ס"ז) העלה מרן את סברת הרשב"א, וז"ל: "י"א שמי שקבל עליו שבת קודם שחשכה מותר לומר לישראל חבירו לעשות לו מלאכה".

ומשמע, שכל מה שמותר לישראל לומר לחבירו לעשות מלאכה עבורו הוא דוקא כאשר גם לאומר ישנה אפשרות לעשות מלאכה בהיתר. הלא"ה, אין לסובר כדעה מסוימת לומר לחבירו הסובר כדעה אחרת לעשות למענו פעולה זו.

וכן דעת **הציץ אליעזר** (חי"ח סימן ל"ב אות ד') שנשאל על הנהגה כרמ"א בדבר לח בשבת שכל זמן שלא נצטנן אין בו משום ביטול האם מותר לחממו עבור הנהגה כב"י, והרב השואל עלה בדעתו לדמותו לפסק מרן הנ"ל. ודחה הצי"א ראיתו, דהתם שאני ד"בידו היה שלא לקבל עליו...משא"כ בנידון זה שלדעת הב"י הוא איסור גמור מכח שבת גופיה דקביעא וקיימא".

וכ"כ **הילקו"י** (ח"ד כרך ג' סנו' עמ' רט"ז ובביאורים שם) "דדוקא בדין קבלת שבת כתב מרן להקל, מפני שעשיית מלאכה למי שלא קיבל עליו את השבת היא היתר גמור, ואף מי שקיבל שבת מבעו"י יודה שלאחר מותר לעשות מלאכה אחר שלא קיבל שבת מבעו"י. אבל בנדון דידן הרי אחר שהספרדים קיבלו עליהם הוראות מרן השולחן ערוך ואין בידם שום אפשרות לקולא ככה"ג, אין יוכלו לצוות לאחר דבר האסור באופן החלטי בשבילים". וסיים, שהציע הדברים לפני אביו מרן הרב עובדיה שליט"א והסכים עמו להלכה ולמעשה<sup>2</sup>.

והנה, **אאמור"ר שליט"א** (תחומין כ"ו עמוד 470) חידש שכל האיסור הוא דוקא במחלוקת בהלכה אך לא בשינויי מנהגים. ותורף סברתו - שבמח' בהלכה לפי האוסר הפעולה אסורה גם לחבירו ואין יוכל לומר לו לעשות מלאכה אסורה בשבילו בשבת, אך במנהג אין הפעולה אסורה אלא למי שמשתייך לאותה עדה שקיבלה על עצמה מנהג זה, ולא שייך בזה לומר שהוא "איסור גמור מכח שבת גופיה דקביעא וקיימא" (כלשון הצי"א), ו"אין יוכלו לצוות לאחר דבר האסור באופן החלטי בשבילים" (כלשון הילקו"י)<sup>3</sup>.

<sup>1</sup> ומה שתמהו **הב"ח הדרישה והט"ז**, הרי עכ"פ עכשו שכבר קיבל עליו שבת אין לו היתר בעולם לעשות מלאכה, כבר יישב בשו"ת זרע אברהם (סימן ט') שתוספת שבת היא מדין נדר ויכול להתירו כשאר נדרים דעלמא. ועיין **חזון עובדיה** (ח"א עמ' ר"צ והלאה) שכדבריו מבואר בלבוש (ס"ס רס"ג בהגהה) ובאליה רבה (סקל"ח) ובשו"ת ידי יצחק (ח"א סימן רמ"ז), וכן דעת התח"ס (סימן רס"ג) דמהני התרה לקבלת שבת, וכן כתב הגר"י קנטרוביץ בחידושו, וכ"כ שו"ת באר חיים (סימן כ"ח), והאמרי בינה (דיני שבת סוף סימן י'), והרב ערך שי (סימן רס"ז), וכן כתב הגר"י ענגיל (גליוני הש"ס ב"ב ק"ב ע"ב). ועיין בספר שלמי מועד (עמוד רמ"ג) עדותו של הרב נבנצל שליט"א **שהגרש"ז** הורה למעשה כדברי הלבוש דמהניא התרה לקבלת שבת.

<sup>2</sup> אמנם, אמר מרן שליט"א, אם האשכנזי עושה מעצמו לצורך הספרדי אין למחות בידו, (וכן אמר לי הגה"ר שכטר שליט"א שלומר לו אסור, אך אם עושה א"צ למחות בידו). ויש להסתפק, האם גם הצי"א ס"ל כן, כי כתב שבדיעבד המאכל לא נאסר, משמע שצריך עכ"פ לכתחילה למחות בו. וצ"ע.

<sup>3</sup> ועיין בהקדמת מרן לבי"ש שהנהגים שלא כדעתו מקדמת דנא ימישכו במנהגם, ועיין בהקדמת הרמ"א ל"תורת חטאת" שאם ינהג אדם כדברי הב"י יסתור כל מנהגים שנוהגים בהם במדינות אלו". מבואר, שהכל בא מהמשכת המצב הקיים. מפטירין כאשתיק. וממילא, אין שייך לומר שלדעת האחד השני עובר איסור. ועוד - שגם העובר למקום חדש נוהג כמקום החדש ולא כמקומו (כמבואר בשו"ע סימן תס"ח ס"ד), וא"כ דמי לקבלת שבת שניתנת להתרה כדברי הלבוש וסיעתו (אאמור"ר בתחומין שם).



נסה כאן להבין איך יתיישב פירוש רש"י גם בדוגמאות האחרות. לפי דבריו, רוב השכר והתועלת בשיעורי תורה - הוא המאמץ לשמעם; כך גם לימוד תורה עצמו, עיקר השכר הוא על היגיעה והטורח.<sup>7</sup> השכר הגדול על תענית הוא הצדקה שנותנים לעניים; מהרש"א מוסיף "כדי שלא יהא נהנה מתעניתו בממונו שיעור מה שלא אכל ושתה היום, לכך יתן שיעור הממון זה שנהנה לצדקה".

הרב דסלר בספרו<sup>8</sup> מביא רעיון המסביר גם זאת. הוא מביא את ויכוחו של מהר"ל<sup>9</sup> על הרמב"ם; הרמב"ם מפרש<sup>10</sup> "מיסודות"<sup>11</sup> האמונה בתורה שאם קיים האדם מצוה כראוי וכהוגן ... לשמה מאהבה כמו שביארתי לך, הרי הוא זוכה בה לחיי העולם הבא ... וממה שמורה על היסוד הזה שאלת ר' חנניה בן תרדיון 'מה אני לחיי העולם הבא', וענהו העונה כלום בא לידך מעשה, כלומר האם נדמין לך עשיית מצוה כהוגן, ענה לו שנודמנה לו מצות צדקה בתכלית השלמות האפשרית, וזכה בה לחיי העולם הבא". ומהר"ל חולק ואומר שכשומר לו איך קיים מצוה אחת בשלמות "מזה היה יודע שהוא צדיק גמור בקיום כל המצוות והוא בן עולם הבא".

הרב דסלר בא ליישב את דעת הרמב"ם. הוא מביא<sup>12</sup> "פשר הדבר הוא, שבדברים ... קטנים שלכאורה אין להם ערך וחשיבות, דוקא בהם תגלה פנימיותו של האדם, היא מדרגתו האמיתית ... זה הסבר דברי רז"ל<sup>13</sup> שגדולתו של איוב היתה בזה שהיה מוותר על חצי פרוטה משלו. כן הוא דרך המדות, ששולטות אפילו בדברים הקטנטנים, ודוקא שם מהותו של האדם ניכרת".<sup>14</sup>

לפי זה, "אתו שפיר דברי הרמב"ם, כי כשאין הדבר הזה נחשב למאומה בשעת מעשה הנה בטלה בחינת 'נחת רוח ותענוג שמרגיש בעבודתו'<sup>15</sup> שהיא גם כן בחינת שלא לשמה; ונמצא שדוקא במעשה זה הגיע ל'לשמה' גמור, אשר רק בו זוכים לחיי העולם הבא".

אם נתבונן בהסברו של מהר"ל עצמו<sup>16</sup> למעשה שבו נבדק ר"ח בן תרדיון, נראה ששניהם לדבר אחד נתכוונו. "אמר: מצות פורים נתחלפו במעות צדקה וחלקתי אותן לעניים; והדבר רמז מופלג, כי מצות של פורים ... לרבוני אכילה ושתיה; ... ונתחלף מצות אלו במעות עניים, שמעות עניים הפך זה" והוא מסכם "ונתחלפו לו מצות פורים, שהוא הכל עוה"ז, הפך זה במעות עניים שאין להם חלק בעוה"ז, וחלק הכל לעניים; ודבר זה רמז שהוא ... חלקו ... שיהיה ראוי לו בעוה"ז, שמור לו לעולם הבא". כשהחליף רחב"ת את מצות פורים שלו וחילק הכל לעניים, היה הדבר לסימן כי כל חלקו הוא "מצות צדקה".

כך גם "אגרא דתעניתא"; האדם עומד למבחן לא במעשה הגדול, אלא איך ישפיע המעשה הגדול על עבודת ה' שלו בדברים קטנים. אם אדם מתענה ועינו צרה בעניים - הרי החליף הנאה אחת בתועלת אחרת;<sup>17</sup> מה יש בו יותר ממי שמקמץ בהוצאות אכילתו. אבל אם החי נתן אל ליבו לעשות צדקה ומשפט - הרי שגם התענית היא לרצון.

"אמר רבי יצחק: ... כשאדם עושה מצוה יעשה בלב שלם. אילו היה יודע ראובן שהכתוב מכתוב עליו 'וישמע ראובן ויצילתו מידם' - בכתפו היה מטעינו ומוליכו אצל אביו; אילו היה יודע אהרן שהכתוב מכתובו 'וראך ושמח בלבו' - בתופים ובמחולות היה יוצא; אילו היה יודע בועז שהכתוב מכתובו 'ויצטל לה קלי' - עגלים פטומות היה מאכילה; רבי כהן ורבי יהושע דסיכנין בשם ריב"ל: לשעבר אדם עושה מצוה נביא כותבה, ועכשיו אדם עושה מצוה מי כותבה? אליהו ומלך המשיח, והקב"ה חותם על ידיהם; שנאמר 'אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע, ויכתב'".<sup>18</sup>

י"ה דבר ה' אלי ... בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר: בן אדם כתוב לך את שם היום את עצם היום הזה סֶמֶךְ מֶלֶךְ בְּכַל אֵל יְרוּשָׁלַיִם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה".<sup>1</sup>

איך הגיע מלך בבל לגדלותו, הגמרא<sup>2</sup> מתארת "בשכר ארבע פסיעות"; כשנתרפא חזקיה מחליו, שלח לו מלך בבל אגרות: "כתבו ליה: 'שלמא למלכא חזקיה, שלם לקרתא דירושלם, שלם לאלהא רבא'. ... אמר להו (נבוכדנאצר): 'קרייתו ליה אלהא רבא וכתביתו ליה לבסוף? ... אלא הכי כתובו: 'שלם לאלהא רבא, שלם לקרתא דירושלם, שלם למלכא חזקיה'. אמרי ליה: 'קריינא דאיגרתא איהו ליהויה פרוונקא'. רהט בתריה ... ארבע פסיעות".

נבוכדנצר זכה למלכותו וגדולתו בזכות ארבעה צעדים שרץ אחרי השליח שנשא את המכתב לחזקיהו, כדי לתקן את המכתב שנשלח, לכבוד המקום; הוא אמר להם להעביר את הפניה "שלם לאלהא רבא" לפתיחה. הוא לא השקיע בכך מאמץ גדול, אבל זכה לשכר עצום.

כך היא המידה בשונאי ישראל והרשעים, שהקב"ה משלם להם "אל פניו להאביר", "לא יאחר לשונאו - אל פניו ישלם לו". אבל הקב"ה "שומר הברית והחסד לאהביו ולשמרי מצותיו לאלף דור". וכך מסבירה הגמרא את תשובתו של הקב"ה לירמיהו, התמה על גדולתו של נבוכדנצר "כי את רגלים רצתה וילאוף ואיך תתחרה את הסוסים": "ומה בשכר ארבע פסיעות ששלמתי לאותו רשע, שרץ אחר כבודי - אתה תמיה, כשאני משלם שכר לאברהם יצחק ויעקב שרצו לפני כסוסים - על אחת כמה וכמה".

מדברי הגמרא נלמד שיש שכר אפילו על מעשה קטן; במקום אחר אנחנו מוצאים שגם במקום שבו יש שני מעשים, האחד גדול ועיקרי, והשני קטן וטפל-לכאורה, אין לזלזל במעשה הקטן.

"אמר רבי ירמיה: אגרא דפרקא - רהטא (עיקר קבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם - היא שכר הַמְרוּצָה, שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גרסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן שיקבלו שכר למוד). אמר אב"י: אגרא דכלה (שבת שלפני הרגל, שהכל נאספין לשמוע הלכות הרגל) - דוחקא. אמר רבא: אגרא דשמעתא - סברא (שהוא יגע וטורח ומחשב להבין טעמו של דבר) ... אמר מר זוטרא: אגרא דתעניתא - צדקתא (שנותנין צדקה לערב לפיכך העניים שהתענו היום)".<sup>3</sup>

ובספר פני יהושע מפרש: "כל הני ... הן מהנך דקחשיב" ... שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקטן קיימת לעולם הבא ... ומשום הכי מפרש בשמעתין שפיר מהו ענין הפירות של המצות עצמן, היינו משום דהשכמת בית המדרש, מלבד עיקר מצות הלימוד, שהוא הקטן, יש לו ג"כ פירות" עיי"ש פירוט הדברים.

לפי דבריו, באמת המעשים הקטנים והטפלים דוקא הם שעליהם יש שכר (דהיינו בעוה"ז); לרשעים ברשעתם - להאבירם, ולצדיקים בצדקתם להחיותם.

בספר מכתב מאלהו<sup>4</sup> מביא רא"א דסלר בשם אביו, הסבר על מאמר הל"ל<sup>5</sup> "אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד"; וזה לשונו: "בעולם הזה, גם הצדיק הגדול ביותר המלומד במלחמת היצר ויודע את קשי העבודה, גם הוא כמעט לא יבחין בהבדל שבין מאה למאה ואחת פעם ... משום כך סבורים שההפרש בזה קטן הוא מאד אולם בעלמא דקשוט, במקום הערכים האמיתיים, ישתוממו ויווכחו לדעת שגם הצעד הקטן ביותר בעליה מרומם את האדם".

נראה שבכך יובן ענין זה גם כן. כל מעשה קטן הוא מעלה גדולה; ברשעים, "וראיתם בין צדיק לרשע", הדבר ניכר לעין כל: נבוכדנצר זכה לגדלות נוראה בשכר ד' פסיעות. אבל גם "בין עובד אלהים לאשר לא עבדו" יש הבדל עצום, שאפשר להכירו רק בעולם האמת.

עתה נשוב לפירוש רש"י, ונראה בזה בחינה מחודשת של מעשים אלו. בעל פנ"י מביא את פירוש רש"י "שהרי רובם אינם מבינים", ולכן שחרם הוא רק על המעשים הטפלים; אבל הוא מסתייג כיון שלפי זה "צריך לומר נמי בכה"ג באגרא דכלה ואגרא דשמעתא", ולפרש כך על "אגרא דכלה" הוא דחוק, "וכ"ש אגרא דתעניתא".

<sup>7</sup> הואיל ואתא לידן: ע' תוס' ר"ד מגילה (מהדר"ק, ג. ד"ה תרגום); מנחות (ז); לקט יושר יו"ד עמוד 39; וע' ספר חסידים תקפד. ואכמ"ל.  
<sup>8</sup> ח"ג, "ערכם של משימ קטנים" (עמודים 109-108).  
<sup>9</sup> תפא"י, ה.  
<sup>10</sup> פיהמ"ש, סוף מכות.  
<sup>11</sup> ס"א "מעיקרי", ולקמן "העיקר".  
<sup>12</sup> פסקה זו ג"כ בשם אביו.  
<sup>13</sup> ב"ב (טו:).  
<sup>14</sup> וע' צדקת הצדיק אות ג.  
<sup>15</sup> הוא מציין לספר פרי הארץ (תורות ר') מנחם מענדל מויטבסק (מתלמידי המגיד ממעורייטש) שנכתבו מפיו באר"י, אחרי שהתיישב בטבריא), פרשת נשא; מובא שם במאמר "מעשה - שמירת הפנים" (עמוד 128); עיי"ש.  
<sup>16</sup> תפא"י שם.  
<sup>17</sup> ע' שמונה פרקים להרמב"ם, פרק ה, ובהלכות יו"ט (ו,יח).  
<sup>18</sup> ילקו"ש, רות (תרי. וכע"ז רור"ה; ויק"ר לד,ח).

<sup>1</sup> יחזקאל (כד).  
<sup>2</sup> סנהדרין (צו).  
<sup>3</sup> ברכות (ו); ורש"י שם.  
<sup>4</sup> שבת (קכד).  
<sup>5</sup> ח"ג, "הערכות של אמת" (עמוד 106); ועיי"ש באורך.  
<sup>6</sup> חגיגה (ט).





## עומקה בעניין בא אחר ושברו במקל

של תורה

מתוך שיעורו של הגאון ר' זלמן נחמיה גולדברג שליט"א

כתב: הראל לזין (ב')



לפי דברים אלו, נוכל לתרץ את קושיית הרמב"ן. במקרה של הזורק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל - הזורק הוא גולן, שכן הוא עשה מעשה קניין. יהיה דינו של השובר מה שיהיה ("אי בתר מעיקרא אזלינן ואי בתר תבר מנא אזלינן"), הזורק עדיין יתחייב מדין גולן, שכן גם אם השובר הוא מזיק, בעל הכלי יכול לגבות את תשלום הנזק ממנו שירצה (כמו בדף קיא:). משום כך רבה לא ראה מקום לציין את דינו של הזורק, שהרי אין פה נפק"מ לעניין אם אזלינן בתר מעיקרא או בתר תבר מנא.

הגמרא בדף כ"ו: אומרת שאם אדם זרק כלי מראש הגג והיו מתחתיו כרים וכסתות ובא אחר וסילק את הכרים והכסתות - הראשון פטור כי בשעה שזרק את הכלי, הכלי לא היה אמור להישבר, והשני פטור כי לא עשה מעשה בידיים. וקשה, לכאורה לפי דברינו היינו צריכים לחייב את הראשון מדין גולן!

יש לתרץ שמה שאמרנו שגולן נהיה גולן במעשה קניין זה דווקא בכגון שחטף מטבע וזרקו לים - שכוונתו לקלקל, אך כאן לא התכוון לפגוע בחפץ ולכן אינו נעשה גולן. אדם כזה, שזרק את הכלי על מנת שיפול על כרים וכסתות, נחשב כאילו הוא לקח את הכלי ממקומו והניחו על גבי הכרים והכסתות - ואינו גולן.

לגבי המקרה בגמרא (שם) שהזורק בעצמו קדם ונטל את הכרים והכסתות יש לבאר (מעט בדוחק) שמדובר בשבועה שזרק את החפץ התכוון שהכלי ינוח על הכרים והכסתות אך לאחר הזריקה נמלך והחליט ליטול את הכרים והכסתות.

הגמרא בדף יז: עוסקת במקרה שבהמה דרסה על כלי והכלי התגלגל למקום אחר ונשבר. הגמרא שם שואלת האם במקרה זה הכלי נחשב שבור משעה שהבהמה דרסה עליו ובעל הבהמה חייב לשלם נזק שלם, או שמא כיון שהכלי היה שלם ברגע הדריסה ורק לאחר מכן נשבר, הבעלים חייבים רק חצי נזק משום צרורות. בלשון הגמרא, האם "בתר מעיקרא אזלינן" או "בתר תבר מנא אזלינן".

הגמרא מביאה ראייה מרבה שאמר שבמקרה שאחד זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושבר את הכלי במקל - האחרון פטור. רש"י מוסיף שהראשון, האדם שזרק את הכלי מראש הגג, חייב. הטעם לכך שהשובר פטור הוא משום שאומרים "מנא תבירא תבר", כלומר, "בתר מעיקרא אזלינן".

הרמב"ן מקשה: מדוע רבה ציין רק את דינו של האדם ששבר את הכלי במקל ולא את דינו של האדם הראשון שזרק את הכלי מראש הגג?

הגמרא בדף צח. אומרת שמי שזרק את המטבע של חברו לים הגדול (הצלול) פטור מפני שיכול לומר לו "הא מנח קמך, אי בעית שקליה (הרי זה מונח לפניך, אם אתה רוצה קח את זה)". הגמרא שם מסייגת את הדברים ואומרת שכן הדין דווקא במקרה שדחף את חברו והמטבע נפל, אך אם חטף את המטבע מיד חברו חייב משום שהוא גולן וחל עליו חיוב מצוות "והשיב את הגזלה". מכאן נראה לומר שההבדל בין גולן למזיק הוא שגולן עושה מעשה קניין ומזיק לא עושה מעשה קניין.



השאלה השבתית



## שיכור - פטור מכלום

הרב בן-ציון אלגזי שליט"א

**שאלה:** שוטה פטור מכל המצוות, וכן שיכור כלוט פטור מכלום. א"כ אדם שנאנס לעבור על אחת מג' עבירות ויש בידו להשתכר - יוכל להשתכר ולעבור ובזה להציל את חייו?

התשובה אי"ה בגליון הבא

**תשובה לשאלה הקודמת:** שאלנו, לאילו עניינים בהלכה צריך שיכנס כולו, לאילו צריך שיכנס רובו ולאילו שיכנס מקצתו. והתשובה היא ש לעניין רוב עניינים התלויים בכניסה כגון סוכה וכניסה לבית המנוגע ועוד - סגי בראשו ורובו, אבל לעניין עבודה במקדש לא סגי עד שיכנס כולו, ואילו לעניין טומאת אהל המת אם הכניס ידו לבד נטמא דחשיב הבית כמאן דמלי טומאה, וכן לענין איסור לטמא להכנס למקדש למדו מקרא דביאה במקצת חשיבא ביאה.

מזל טוב!  
לטל ברמול (ה'), לנישואיו



שבת שלום!